

Współpraca bibliotek naukowych w zakresie obsługi użytkowników
Organizator: Biblioteka Główna Politechniki Warszawskiej
Warszawa, 23 - 24 września 2002 r.

ppłk Krzysztof Salaciński
Zastępca Dyrektora Biura Spraw Obronnych
Ministerstwo Kultury

Program Błękitnej Tarczy - nowa inicjatywa na rzecz bezpieczeństwa zbiorów i użytkowników bibliotek naukowych

Streszczenie

Doświadczenia ostatnich lat, w tym straty spowodowane kradzieżami, pożarami, klęskami żywiołowymi oraz wojnami spowodowały potrzebę podjęcia działań na rzecz bezpieczeństwa zbiorów bibliotecznych i użytkowników. Dlatego cztery organizacje międzynarodowe ICOMOS, ICOM, IFLA, ICA utworzyły w lipcu 1996 roku Międzynarodowy Komitet Błękitnej Tarczy i podjęły inicjatywę tworzenia programów Błękitnej Tarczy-Pogotowia, Pierwszej Pomocy. Doradztwa w dziedzinie bezpieczeństwa zbiorów i użytkowników. Na gruncie polskim realizację Programu formalnie rozpoczęto w 2002 roku, organizując w Ministerstwie Kultury w dniu 8 marca spotkanie władz statutowych Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, Stowarzyszenia Archiwistów Polskich, Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS, Polskiego Komitetu Narodowego ICOM dotyczące woli współdziałania w celu wdrażania w warunkach polskich Programu Błękitnej Tarczy.

Kolejne spotkanie w dniu 4 czerwca, którego gospodarzem było Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich podjęło decyzje dotyczące utworzenia w trzech miastach: Krakowie, Toruniu, Warszawie ośrodków informacyjno-organizacyjnych na rzecz programu Błękitna Tarcza. Zaproponowano także szereg przedsięwzięć dotyczących bezpieczeństwa zbiorów i użytkowników, które mogą być przydatne zarówno bibliotekarzom jak i osobom odpowiedzialnym za bezpieczeństwo zbiorów w bibliotekach naukowych.

Doświadczenia ostatnich lat, w tym straty spowodowane wojnami, klęskami żywiołowymi, pożarami a także kradzieżami spowodowały potrzebę podjęcia nowych działań na rzecz ochrony dziedzictwa kultury. Zniszczenie zbiorów biblioteki w Sarajewie w czasie wojny na Bałkanach, olbrzymie straty bibliotek podczas powodzi w Polsce w 1997 roku, kradzieże starodruków z Biblioteki Jagiellońskiej i innych bibliotek to tylko nieliczne przykłady negatywnych dokonań człowieka i sił natury. Dokonania te uświadomiły potrzebę integracji wysiłków osób odpowiedzialnych za bezpieczeństwo zbiorów, podejmowania działań organizacyjnych i technicznych, szkolenia specjalistów i ochotników, przygotowania fachowców, ekspertów i rzeczoznawców do realizacji zadań ratowniczych i zabezpieczających.

W lipcu 1996 roku z inicjatywy organizacji międzynarodowych ICOM, ICOMOS, IFLA i ICA¹ powstał międzynarodowy Komitet Błękitnej Tarczy (ICBS) reprezentowany przez generalnych sekretarzy każdej z nich. Celem działania Komitetu jest zachęcanie do ochrony i poszanowania dóbr kultury, promowanie przygotowań na wypadek zagrożeń, szkolenie specjalistów na poziomie narodowym i regionalnym, pomoc w usuwaniu skutków katastrof, klęsk żywiołowych i wojen, uświadamianie potrzeby ochrony dziedzictwa kultury, prezentowanie na forum międzynarodowym problematyki zabezpieczenia i ochrony zbiorów, współpraca z innymi organizacjami międzynarodowymi, pozarządowymi i wolontariatem

¹ ICOM- Międzynarodowa Rada Muzeów, ICOMOS- Międzynarodowa Rada Ochrony Zabytków, IFLA - Międzynarodowa Federacja Stowarzyszeń i Instytucji Bibliotekarskich, ICA- Międzynarodowa Rada Archiwów.

w ochronie dziedzictwa kultury. Jednym z głównych celów powstania i działania Komitetu jest utworzenie sieci Narodowych Komitetów Błękitnej Tarczy. Powołanie nowych struktur powinno odbywać się w poszanowaniu specyfiki oraz politycznego i instytucjonalnego kontekstu każdego z państw.

Komitet podjął szereg działań w Bośni, Rwandzie, Albanii i innych krajach, ofiarując pomoc na rzecz ochrony dziedzictwa kultury. Konferencje, warsztaty i szkolenia przyczyniły się do rozpowszechniania i wdrożenia Programu Błękitnej Tarczy w wielu państwach.² Powołanie Narodowych Komitetów to naturalna konsekwencja procesu wdrażania programu. Działania te doprowadziły do powołania Komitetów Błękitnej Tarczy w Belgii, Kanadzie, Francji, Holandii, Szwecji, Węgrzech, Wielkiej Brytanii.

Największą rolę w powoływaniu struktur krajowych odgrywa współpraca organizacji pozarządowych (ICOM, ICOMOS, IFLA, ICA). Każda z nich przyjęła założenia programu i podejmuje działania na rzecz ochrony dóbr kultury w zagrożeniach. Zaś IFLA i ICA są organizacjami, które wykazują najwięcej aktywności w tej dziedzinie.

W Polsce realizuje się szereg przedsięwzięć na rzecz ochrony zbiorów na wypadek szczególnych zagrożeń. Jednym z wymiernych efektów podejmowanych działań po doświadczeniach powodzi jest utworzenie w Krakowie w 1997 roku Centrum Szkolenia w zakresie ochrony dóbr kultury na wypadek szczególnych zagrożeń i przeszkolenie w nim ponad 500 osób odpowiedzialnych za bezpieczeństwo zbiorów.³

Z inicjatywy Biura Spraw Obronnych Ministerstwa Kultury w dniu 8 marca 2002 roku odbyło się w siedzibie Ministerstwa Kultury spotkanie kierownictw czterech organizacji pozarządowych: Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, Stowarzyszenia Archiwistów Polskich, Polskiego Komitetu Narodowego ICOM, Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS. W spotkaniu udział wzięli również przedstawiciele kierownictwa oraz komórek merytorycznych Ministerstwa Kultury, Generalnego Konserwatora Zabytków oraz Szkoły Aspirantów PSP w Krakowie gdzie mieści się Centrum Szkolenia. Spotkanie miało na celu przedstawienie informacji dotyczących dokonań i doświadczeń polskich w zakresie ochrony dóbr kultury na wypadek szczególnych zagrożeń oraz inicjatyw związanych z powstawaniem Komitetów i programów Błękitnej Tarczy. W czasie spotkania uczestnicy przyjęli Stanowisko⁴ wyrażając wolę współdziałania w celu wdrażania w warunkach polskich Programu Błękitnej Tarczy. Uczestnicy wyrazili zgodę na utworzenie w Warszawie, Krakowie, Toruniu ośrodków informacyjno-organizacyjnych, którym głównym zadaniem będzie wdrażanie programu. W ośrodkach tych funkcję koordynatorów pełnić będą Barbara Drewniewska-Idziak, Anna Michaś i Alicja Strzelczyk.

Uczestnicy spotkania zaproponowali, aby Biuro Spraw Obronnych Ministerstwa Kultury pełniło funkcję punktu konsultacyjnego wraz z adresem internetowym w zakresie wdrażania programu Błękitnej Tarczy. Zaakceptowano potrzebę organizacji we wrześniu 2002 roku w Warszawie, Krakowie oraz Toruniu spotkań w celu wypracowania „regionalnych” programów współpracy.

² Między innymi we wrześniu 1998 roku Polska była organizatorem międzynarodowych warsztatów na temat „Ochrona dóbr kultury na wypadek zagrożeń ze szczególnym uwzględnieniem powodzi” z udziałem 22 państw i wielu organizacji międzynarodowych

³ Centrum powstało z inicjatywy Ministrów Kultury i Spraw Wewnętrznych i Administracji w Szkole Aspirantów Państwowej Straży Pożarnej. Od listopada 1997 roku do czerwca 2002 roku w Centrum przeszkolono ponad 500 osób odpowiedzialnych za ochronę dóbr kultury z muzeów, archiwów, bibliotek, służby ochrony zabytków, wydziałów zarządzania kryzysowego, sił zbrojnych. W 2001 roku w Centrum zorganizowano pierwsze szkolenie międzynarodowe z udziałem przedstawicieli 13 państw.

⁴ Stanowisko uczestników spotkania inicjującego wdrażanie w warunkach polskich programu „Błękitnej Tarczy”- pogotowia, pomocy, doradztwa w zakresie ochrony dóbr kultury na wypadek szczególnych zagrożeń przyjęte w dniu 8 marca 2002 roku, Biuro Spraw Obronnych Ministerstwa Kultury.

Wyrażono także zgodę na zorganizowanie w listopadzie 2002 roku pod egidą Ministerstwa Kultury, ponownego spotkania organizacji z udziałem przedstawicieli Policji, Straży Pożarnej, Obrony Cywilnej, Wojska Polskiego, Polskiego Czerwonego Krzyża oraz innych podmiotów zainteresowanych współdziałaniem w ochronie dóbr kultury w zagrożeniach, w celu dalszego doskonalenia form organizacyjnych i merytorycznych programu.

Przyjęte stanowisko zostało zaakceptowane przez statutowe władze Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, Stowarzyszenia Archiwistów Polskich, Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS i Polskiego Komitetu Narodowego ICOM.⁵ Wolę współpracy i udział w programie zadeklarowało także Stowarzyszenie Konserwatorów Zabytków.

W dniu 4 czerwca 2002 roku w Bibliotece Narodowej w Warszawie odbyło się spotkanie robocze uczestników programu. Gospodarzem spotkania było Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, które jednocześnie przedstawiło informację dotyczącą podejmowanych działań na rzecz ochrony zbiorów bibliotecznych na wypadek zagrożeń. W czasie spotkania omawiane były między innymi następujące zagadnienia:

- udziału organizacji pozarządowych w realizacji zadań zleconych przez administrację rządową w 2003 roku a dotyczących ochrony dóbr kultury na wypadek szczególnych zagrożeń;⁶
- praktycznej realizacji zadań określonych w Stanowisku z 8 marca 2002 roku;
- udziału organizacji pozarządowych w programie „Kultura 2000” Unii Europejskiej i możliwości realizacji projektów dotyczących ochrony dóbr kultury w zagrożeniach;
- założenia strony internetowej dla Programu Błękitnej Tarczy.⁷

Uczestnicy spotkania wyrazili wolę powołania zespołu koordynacyjnego, którego zadaniem będzie podjęcie prac przygotowawczych w celu opracowania wniosku na realizację wspólnego przedsięwzięcia w 2004 roku w ramach programu „Kultura 2000”. Ustalono adresy kontaktowe oraz wyrażono wolę uruchomienia punktów kontaktowych we wrześniu br. oraz opracowania stosownej bazy danych uwzględniających specyfikę potrzeb i możliwości działania w obszarze poszczególnych punktów. Baza danych powinny obejmować wykaz instytucji kultury z danego rejonu działania, podstawowe informacje dotyczące procedur postępowania w przypadku różnego rodzaju zagrożeń, wykaz adresów instytucji współdziałających, agencji i służb odpowiedzialnych za bezpieczeństwo zbiorów, listy rzeczoznawców i ekspertów wraz z telefonami, wzoru instrukcji działania dotyczących różnego rodzaju zagrożeń oraz wykazu instytucji które mogą służyć fachową pomocą.

Mając na względzie początek działań na rzecz kształtowania się struktury Komitetu Błękitnej Tarczy w Polsce wydaje się że najlepszą formą i najbardziej pożądaną jest sieć specjalistów i ekspertów przy współpracy z dobrze przygotowanym wolontariatem i pod nadzorem fachowców instytucji wyspecjalizowanych Ministra Kultury. Zaś punkty kontaktowe mogą stanowić doskonałą okazję do wymiany informacji o zagrożeniach, procedurach postępowania jak też o organizowanych przedsięwzięciach szkoleniowych i ćwiczeniach.

Wydaje się celowym by biblioteki naukowe aktywnie się włączyły w tworzenie baz danych punktów kontaktowych w ramach programu Błękitnej Tarczy poprzez przekazanie

⁵ W kwietniu 2002 roku statutowe władze organizacji uczestniczących w spotkaniu przesłały do Biura Spraw Obronnych Ministerstwa Kultury pisma wyrażające zgodę na udział w programie Błękitnej Tarczy.

⁶ Ogłoszenie w sprawie udzielania przez Ministra Kultury dotacji na zadania zlecone z zakresu administracji rządowej w 2003 roku obejmuje w pkt.10 zadanie „Wspieranie przedsięwzięć dotyczących bezpieczeństwa zabytków, zbiorów muzealnych, bibliotecznych i archiwalnych” strona internetowa Ministerstwa Kultury mk@gov.pl

⁷ Protokół ustaleń ze spotkania uczestników programu „Błękitnej Tarczy”- programu pogotowia, pomocy, doradztwa w zakresie ochrony dóbr kultury w razie szczególnych zagrożeń, Biuro Spraw Obronnych Ministerstwa Kultury.

listy specjalistów, którzy mogą być wykorzystani w razie zagrożeń. Przekazywanie informacji o możliwościach ratowania zbiorów w przypadku powodzi lub innych zagrożeń. Warto także wykorzystać wiedzę i doświadczenie pracowników bibliotek naukowych, zajmujących się ochroną zbiorów specjalnych w różnego rodzaju szkoleniach, seminariach czy warsztatach przesyłając stosowną informację do punktów kontaktowych o swojej specjalizacji.

Dyrektorzy bibliotek naukowych muszą także pamiętać o bezpieczeństwie osób korzystających ze zbiorów, stąd potrzeba wymiany informacji o procedurach postępowania w razie ewakuacji ludzi i zbiorów.

Tworzenie punktów kontaktowych wraz niezbędną bazą danych to krok w kierunku zintegrowanych działań na rzecz ochrony wspólnego dorobku kultury na wypadek szczególnych zagrożeń.

Zapraszam Państwa do współtworzenia Programu Błękitnej Tarczy.